

754010

SENATUL ROMÂN

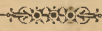
INTERPELAREA D^{-LUI} V. A. URECHIA

IN CESTIUNEA SCOALELOR

MACEDO-ROMÂNE

BCU Cluj / Central University Library Cluj

ȘEDINȚA DE LA 26 FEBRUARIE 1896.

BUCURESCI

TIPOGRAFIA AL. LEFTERIU & C. ISPASESCU

Str. Sf. Ionică No. 11

1896.

Domnule Președinte,

Imi permit a face o cestiune prealabilă la interpelarea mea. Eă, un infim — dacă ași găsi un superlativ mai mare 'l ași pune, — cel mai mic membru al partidului liberal, nu urmăresc în interpelările mele un scop ostil guvernului, ci de a 'l convinge să facă bine, să nu greșescă. Așa fiind, dupe ce Sâmbătă am auzit pe unul din D-nii miniștri, pe D. Stolojan, declarând la mai mulți colegi ai mei, că nu mai este vorbă de expulsa-rea acelor doi D-ni macedoneni, Dr. Cristovici și Apostolescu, — ceea ce se vede și în practică, căci sunt liberi, pe stradă, — mă întreb dacă interpelarea mea mai pôte să aibă loc ?

Rog dar pe D. ministru de interne să 'mă spună dacă mai am nevoie de interpelare în acest sens ?

D. președinte al consiliului, D. A. Sturdza : D. Urechia este liber a face interpelare și noi suntem datorii a răspunde la densa.

D. președinte, Dim. Gr. Ghica : Atunci a rămas tot nedomirrit D. Urechia.

D. V. A. Urechia : Nu s'a răspuns de loc la întrebarea mea. Sunt așa dar nevoit să fac interpelarea. O voiă face însă pentru alt scop, nu pentru al expulsărei, căci nu mai este posibilă, și ar fi să mă bat cu morile de vânt. De ore ce D. Sturdza imi cere o interpelare, voiă avea onórea de a adresa guvernului o respectuósă interpelare asupra *mersului școalelor române din Macedonia.*

D. președinte al consiliului, D. A. Sturdza : Sunt gata a răspunde la interpelarea onor. D-lui Urechia.

D. V. A. Urechia : (urcându-se la tribună). Nici declarațiunea sinceră și mai mult de cât modestă, cu care

am căutat să înlătur interpelarea care nu mai avea scop n'a putut să aducă pentru mine ceva bunăvoință în sufletul D-lui președinte al consiliului! Sunt dator deci, cu adâncă mâhnire, să 'mi fac datoria pe cât mai bine voiü putea.

D-lor, cestiunea macedonénă, evident, unora le sună a lucru nou. Adevêrul este că de și veche, fórte veche, ea este reinouită numai de puținî ani. Ce aü făcut, ce aü dres, cei vechî cei bêtrâni, ei sciau cu sute de ani în urmă că există națiune română și în *Peninsula Balcanică*. Cronicele, și în special Cronica anonimă pe care cu ne drept cuvênt, precum am probat, aiurea. Onor. D. Hâjdău, o atribuesce lui Milescu, cunosce acéstă existință de neam românesc în Macedonia, Epir, ba încă îl și apăra în contra Grecilor, cari încă de pe atunçi, cu 200 de ani îndărăt, își băteau joc de Români, numindu'i *coșovlahi*. Iacă ce scrie despre acésta cronica anonimă: (Citesce).

Nu voiü stărui asupra trecutului, ci voiü începe istoricul cestiunei, de mult mai târziu, căci ne obligă la acéstă datoria de politeță, care o am către însăși banca ministerială, care ar voi să închidă cât mai curênd acest dureros incident și care, vedurâți, are graba să vorbescă în ședința de ađi în cestiune.

D. G. Fulger: Mai tare.

D. V. A. Urechă: Duoë ȃile am fost în pat, D-le Fulger, precum sciți, de aceea am venit la tribună, ca să mă auziți. Nu vorbesc ca orator, dar din dăscălie atâta am învățat, ca să fac o frasă de înțeles. Sper că mă veți auzi.

La 1862 se manifestă într'un mod neașteptat simpatia în țerile nòstre pentru Româniî din Peninsula Balcanică. Se împărțeau de Cuza-Vodă drapeluri cu vulturi la ôste, pe platoul de la Cotroceni. Asista la paradă și un călugăr grec, grec îi ȃicea lumea, venit de la o mănăstire grecescă ca egumen la o mănăstire din țeră. Acesta era călugărul Averchie. Acesta, vedênd falnica oștire pășind cu vulturii în fruntea ei, striga emoționat: «și eü hiü Armân», și eü sunt Român! În acea ȃi, de toți Bucurescii s'a sciut, că Averchie nu mai era grec, că el era Român și că, ca și dênsul sunt mulți, fórte mulți, în Macednnia, în tótă Peninsula Balcanică. De acésta sciau mai dinainte Bolintineanu, ¹⁾ Tell, Boliac

¹⁾ «Călêtoria prin Macedonia.»

și alți câți-va bărbați iluștri. Aceștia încercară imediat ca să înființeze o asociațiune în București, cu scop de a urmări redeşeptarea spiritului național în Peninsula Balcanică. Acea societate, din împrejurări pe cari nu am ađi de a le cerceta, acea societate nu a isbutit, totuși a produs óre-care mișcare, și în deosebi a provocat scrierea și tipărirea câtor-va cărți, între care gramatica româno-macedonénă, de reposatul profesor Maxim.

Intre 1862 și 1864 cestiunea merse slab.

La 1864 am avut onóra să fiú chemat director, secretar general, cum se chiamă astă-dí, la ministerul întrunit al cultelor și instrucțiunei publice al României. Am cunoscut atunci pe părintele Averchie, și m'am emoționat ca óri-care din acei cari il apropiaú și am đis ministrului meu iubit, D. N. Crețulescu, că până când societatea D-lor Boliac, Bolintineanu să pótă face ceva, n'ar fi bine să facem noi, de la guvern, să lucrăm în interesul redeşeptării Românilor transdanubieni? Đis și făcut: D. N. Crețulescu a înscris în budgetul pe 1865 fondurile necesare pentru crearea unei școle, care să pregătéscă învățatori și îndată părintele Averchie a și fost trimis de a adus la noua școlă pe cei d'ântéiú 12 tineri Români din Macedonia; dintre acei 12 juní aveaú să iasă primii învățatori ai neamului românesc de peste munții Balcani. Acești tineri fură aședați la S-ții Apostoli, deosebiți de alte internate, ca să priméscă o educațiune solidă, care să nu'i îndepărteze de la deprinderile lor, de la viața lor modestă din patrie. Acolo acei 12 juní aú fost conduși pe calea studiului de repausatul Maxim și de câți-va alți profesori, și cei d'ântéi tineri cari aú eșit, aú deschis în curénd primele școle române în Macedonia. Dintre acești d'ântéi învățatori aú fost D-nii Dimitrie Atanasescu, Apostolescu, etc.

Atunci o mișcare literară urmă sincronistic cu merusul înainte al școlei de la S-ții Apostoli; începură a se tipări cele d'ântéiú cărți pentru Români de dincolo, precum cărți de *istoria Românilor*, *catechisme*, *cărți de lectură*, etc., mai tóte opere ale profesorului Atanasescu, astăđi delegat al Românilor în cestiunea episcopatului, la Constantinopol.

Mare bucurie și emoțiune produse în tótă țera inaugurarea primelor școle române în Macedonia și mișcarea literară în favóra Românilor macedoneni; felici-

tări cari veniră din toate părțile țerei. Kogălniceanu, nemuritorul Kogălniceanu, îmi scria: «Înainte, prietene, deșteptarea elementului român în Macedonia va asigura un factor mai mult întăritor României».

Nemuritorul șef al liberalilor naționaliști, Ion Brătianu, îmi scria: «Deșteptarea Românilor din Macedonia va întări pe Turcia, și noi, cu toate greșelile Turcilor, avem nevoie să-i întărim, căci întărindu-i, pe noi ne întărim».

Și D. Ion Ghica, ca să nu vorbesc numai de cei ce nu mai sunt, îmi scria: «Nu mă pot destul bucura primind de la D-ta scirea înființării primei școle în Macedonia; greutățile ce se întâmpină la deschiderea unor asemenea instituții nu vor întârzia a se înlătura, pe dată ce guvernul turcesc va înțelege folosul său din deșteptarea Românilor macedoneni. În acest scop eu am scris și voi mai scrie la cunoscuți de ai mei din Turcia».

Ajunge, sper, ca să se vadă că nu era o pornire greșită a tinerimei, mișcarea începută în 1865; ajunge să amintesc trei aprobări de la trei mari bărbați conducători ai noștri.

Unanimitatea aprobătoare întâmpinată în țară cu înființarea primelor școle în Macedonia, între 1865 și 1870, ași putea să vă o demonstrez încă cu totă presă de toate culorile din acel timp și cu o numeroasă corespondență din țară, din străinătate, din Ardeal și de la alți bărbați de cât cei trei pe cari avusei onorea să-i citez. Câți-va ani, în tăcere, cum în tăcere incolțesce și dă rădăcinii sămânța pomului în pământ, a mers înainte mișcarea macedo-română. Impulsiunea puternică ce primi tocmai de la început mișcarea inițială, a îndemnat în fine la 1879 pe mulți mari bărbați ai noștri ca să înființeze o societate de cultură macedo-română.

În Septembrie 1879 are loc această înființare. Ar trebui să nu uit înainte de a vă grai de această nouă societate, de a vă spune că tocmai grație mișcării care începuse înainte de războiul din 1877 a putut, câtuși de puțin, să se audă și glasul macedo-romănesc, prin un memoriu, la congresul de la Berlin. O populațiune care era până în 1877 cunoscută numai de către câți-va etnografi, de către câți-va călători, începe a se afirma înaintea diplomației europene! (Aprobări).

Înființatorii societății celei noi de cultură pentru

macedo-români nu sunt numai nisce pigmei ca mine, ci sunt alături cu mine bărbați ca D-nii : Dimitrie și Ioan Brătianu, ca principele Dim. Ghika, care ne prezintă ; ca D-nii Ioan Ghika, Mih. Kogălniceanu, Costache Rosetti, V. Alexandri, General Tell, N. Crețulescu, N. Ionescu, Episcopul Melhisedek și Episcopul de Râmnic, și alătura cu acești luceaferi se adună bărbați ca D. Alex. Orăscu, Mitropolitul Calinic, Dr. Calenderu, Menelas Ghermani, I. Câmpineanu, Iacob Negruzzi, C. F. Robescu, G. Chițu, I. Răureanu, G. Misail, Alex. Lupășcu... Trec cu uitarea pe mulți ; iaș aceste nume din vârful panerului numai.

Acești înființatori ai societății, constitue chiar ei primul consiliu de 35 al societății în care intră apoi și bărbați ca Goga, Cotadi, Papa, Vasile Dan, Betolian, Pișca, macedonenii de origine.

La 23 Septembrie 1872, se ține prima ședință a societății în sala Ateneului vechiu, și permiteți-mi să dau citire câtor-va rânduri din cuvântarea ce acolo am ținut înaintea acelor somități, ale neamului românesc.

« În ziua când reprezentanții marilor Puteri europene se adunară la Berlin, pentru a regula, precum se dice, cestiunea Orientului, șorta popórelor din Peninsula Balcanică, care dintre noi n'a simțit nemângâiata durere vedând nedreptățile cu care nu numai țera noastră, dar și în genere tot elementul român din Peninsula Balcanică se alese din punerea la cale a congresului berlinez?..

Ingrijați de șorta ce se făcea la Berlin Românilor Macedonenii, mai mulți din bărbații noștri de stat, încă de atunci s'au adunat, și între ei, cu duișia inimei, s'au întrebat, ce ar putea face România, ca să ajungă suspinele de peste Balcani, până la aușul congresului de la Berlin. Un memoriu a fost, pe cât știu, împărțit la cei ce reglau șorta lunei orientale. Dar atât fu tot ce se putu face. România victorioasă la Vidin, la Rahova, la Grivița, la Plevna, România care salvase armatele rusesci era sacrificată de congres, i se sfâșia corpul ei... România nu putea dar să facă la Berlin mai mult pentru nenorociții săi frați din Peninsula Balcanică !

« Dar ceea ce nu a putut face România atunci, ea o așteptă de la timpul care dărîmă clădirile politice cele mai mari, când auș temelia lor pe violență și nedreptate ; România o așteptă de la desvoltarea pro-

prielor sale forțe vitale, de la ziua când toți cei cari vorbesc dulcea noastră limbă vor fi dobândit deplina cunoscință a drepturilor și deplina cunoscință a viitorului lor. Copil ce cade pentru a învăța să meargă, juna noastră națiune caută din căderile-î recente să învețe a pași bărbătește către viitor.

«Acésta a fost convingerea acelor bărbați din toate treptele societății, din acei cari jumătate de secol au lucrat pentru patria română, ca și din acei cari, junii încă, voesc a deveni soldați inteligenți pe cât și ascultători ai vechilor căpitani; acésta, diceam, a fost convingerea tuturilor acelor cari s'au adunat și au desbătut întrebarea: dacă este oportună înființarea primei societăți de cultură a Românilor din Macedonia? Dar când mai mult ca ați, naționalitățile din Peninsula Balcanică au pretins ași afirma individualitatea proprie și iarăși când mai mult ca astă-zi Europa apusénă și speriată încă de opera sa de la Berlin a fost fericită de a afla în acésta Peninsulă Balcanică elemente proprii a imputina, dacă nu a opri pericolul din nemésurata estensiune a lumii slavice? Franția, care din acest punct de vedere apéra pe Greci; Germania, care pentru același motiv împinse pe Austria până spre Salonic; Italia, care, inteligentă cum este, nu a putut să nu întrevadă colosul slav ajuns la Adriatica; toți urmărind în inima lor, dacă încă nu pe față, un plan, care concordă cu vederile noastre proprii, ne fac o obligațiune de a nu părăsi opera sublimă începută de România peste Balcani la 1864. Da, era și este oportună mângâierea fraților oprimați; da, era și este o datorie pentru noi de a ne ocupa de sórta lor. Datorie? Chiar instinctul propriu de conservare ne spune, că existența noastră este legată cu a Românilor din Peninsula Balcanică. Iacă de ce bărbații iluștri, adunați de mai multe ori și în anul trecut și în anul curent, au convenit asupra necesității înființării societății de cultură a Românilor transdanubiani și au ajuns la redactarea statutelor, cari au să primescă adeșiunea D-vóstre.

«Este de datoria mea D-lor, ca unul ce sunt membru al comitetului provisoriu, de a face, sus și deschis, o declarare de principii proprie, credem noi, a face să amuțescă intriga străină. Societatea de cultură ce voim a inaugura nu este opera nici unui partid; *conlucrarea*

la înființarea ei, a celor mai iluștri reprezentanți din toate partidele politice și din toate treptele societății va spune mai bine ca mine, că nici o intrigă, nici o calomnie, nici o pedică nu o va putea opri în dezvoltarea sa, în avântul său generos și desinteresat. (Viui aplause.)

«Intrigi și calomnii! Cărei opere în adevăr mare și națională ați lipsit veri o dată? Nu ne preocupăm de ele; totuși suntem datorii a preîntîmpina una, care nu ne îndoim că mâine va răsuna în presa unora din vecini.

«A! Țice-se-va, voiți o Românie de la Carpați până peste Balcani?» Nu, nu, nu, nu; visuri de acestea încap numai în capete bolnave. România care știe durerea robiei la streini, nu cere, nu tînde a avea robi, a avea națiuni streine robite sieși. Dar nu va fi bucurătoare de asemenea să vadă popore străine din Peninsula Balcanică robind pe frații săi. Departe de a umbla dupe visuri nerealisabile, fără chiar de a susține dreptul istoric al Românilor transdanubieni, România trebuie să lucreze și și nopți pentru cultivarea elementului român din Peninsula Balcanică și la menținerea neștirbită a individualității lui. Acest scop noi îl vedem împăcat deplin, nu numai cu dezvoltarea sincronistică a celorlalte naționalități transbalcanice, dar chiar și cu scopul mare ce trebuie să încapă în mintea fie-cărui om politic, turc, grec, bulgar, sârb, muntenegrean, care dorește a-și salva patria liberă și independentă, scopul unei viitoare federațiuni a tuturor popoarelor balcanice și carpatice. Această declarațiune făcută, voiți termina mica mea dare de seamă precum, sunt acum 12 ani, apelam la Români într'această cauză:

«Ce are câmpul di îngânesce,
 «Și Pindul tot di cătinesce,
 «Ce are-Armânul di sughîtesce?

«Iacă, așa se întrebă inima poetică a macedo-românului de mai mulți secolii, și un răspuns nu sciea să-și dea, și nimeni nu 'i dădea un dulce răspuns.

«Anii de pe urmă ai secolului în care suntem 'i a spus însă de ce

Câmpul îngalbinesce,
 De ce Pindul tot cârtesce,
 De ce Românul tot suspină?

De ce? Sufletul lui era plin de o iubire și de un dor

ce nu avea nume ; lui îi trebuiaŭ frați de iubit, ca mamei bune copii de desmerdat.

«Dar are el frați, el care de secolî, din secolii cei de glorie ai Asanilor, n'a mai avut decât stăpâni de servit și lung martir de suferit ?..

«Are el frați ?

«Cine ești tu, copile al Pindului, care cauți frați de iubit?»

— «Eū hin Armân ! (român).

— «Eū esc Român !

«La acest răspuns un ecoū duios împle văile carpatice în 1864, și întreg pământul lui Traian exclamă : și ei sunt Români !

«De la 1864 recunoașterea făcută, România deschise, cu toate dificultățile sale proprii, școlî în diverse centruri de peste Balcani. Dar ce pôte face statul este puțin în comparațiune cu cea-ce trebuia făcut. De aceea D-lor, grupați în giurul societăței ce inaugurăm astăzi, să ne grăbim de a complini lucrarea începută la 1864, învățând mereū pe ai noștri de pretutindenea, românismul, cultura, și acestea, împăcate cu deplina îndreptățire și înfrățire cu națiunile conlocuitoare. Ce putem face ca simplă societate autorisată va fi mult, imens, căci aparținem aceluī popor plin de vitalitate, a căreia baladă ne-a spus că Românul e mult ca frunza...»

«Mulți ca frunza să fie aderenții societăței noastre și atunci, cum spune povestea națională, numai câte o mână de țărână aruncând fie-cine în fața dușmanului, vom ridica, de astă-dată nu muntele Ceahlău din pöveste, ci zidul salvator al viitorului naționalităților carpato-balcanice: Statele unite din Orientul Europei.» (Lungî aplause).

D. G. Chițu presida Adunarea.

Nu voiū urma cu citarea tuturilor actelor și cuvântărilor din primele ședințe ale Societăței, cari acte de altmintrelea ar fi capabile de a vē da informațiuni mai precise de cât eū vi le pot da din graiū. Ajunge să spun, că nu era o societate, ci chintesența întregēi națiuni române, din toate partidele politice, acea asociațiune de cultură macedonenă, ce se organisă în 1879 cu scopul de a face sub protecțiunea guvernului să mērgă înainte mișcarea înființată în 1864.

Intusiasmul, cu care s'aŭ înscris membrii la această asociațiune nu vi-'l pot descrie, în câte-va zile erau câte-va sute în Bucuresci, și tot nume cunoscute în diversele direcțiuni ale culturii naționale. Acel intusiasm se impune și Corpurilor legiuitoare, cari numai de cât, în anul 1880, recunosc de persoană juridică societatea de cultură macedo-română, prin legea care se promulgă la 15 Aprilie 1880, în *Monitorul Oficial* cu No. 93.

Cari sunt în primele articole, atributele, ce bărbații nemuritori conducători ai partidului național-liberal, alături cu cei din toate partidele, pun acestei societăți ?

Art. I sună ast-fel :

Art. 1. Societatea de cultură Macedo-română are de scop :

a) A răspândi prin școli, începând de la cele primare, în limba română, învățătura între locuitorii români de peste Dunăre și de peste Carpați ;

b) A stărui pentru buna stare a bisericilor, comunităților românesce de-a dreapta Dunărei și de peste Balcani ;

c) A priveghia mersul școlilor existente în aceeași parte și a lucra la îmbunătățirea lor sporitoare ;

d) A le dota cu cărți, biblioteci, aparate. A întreprinde însăși, și a îndemna editarea de cărți pentru Români din acele părți.»

Când ast-fel de mari atribute se încredințau asociațiunii de către marii conducători ai națiunii române liberale, ei urmăreau un scop, pe care 'l înțelegeți Dv. ; ei puneau școlile de dincolo la adăpost de orice supărări cari li s'ar fi putut face din partea guvernelor din Peninsula Balcanică.

Lăsând însă acum de a vă mai vorbi de societate și de făptuirile ei de la 1880 până aci, vine o întrebare la rînd :

Care era *modalitatea* dupe care încă de la început se putea deschide o școlă în Peninsula Balcanică ? Ba, voiți dice *numai peste Balcani*, fiind-că în partea actuală Bulgariei se deschiseseră școli române, așa bună oră la Silistra și în alte localități, ba încă se înființase și o asociațiune culturală, dar, durere ! Acele școli s'aŭ închis în urma războiului din 1877, tocmai când Bulgaria avea datoria să plătească Românilor pentru sângele vărsat, recunoscînd Românilor din Bulgaria dreptul de a învăța carte românească ; dar în fine, altă dată despre acesta.

Care era, ȳic, modalitatea dupe care se putea iufinȳa o școlă română în Macedonia? Acolo Grecii și Bulgarii au epitropii de biserici cari deschid școli, au va să ȳică școli, cu titlu de școli confesionale, școli însă în limba lor, în calitate nu confesională, ci națională, școli de propagandă, și nu au numai școli primare, ci de tôte gradele.

Greu era să procedăm tot cu asemenea mijlȳce și noi, căci noi nu aveam biserici pe mânilor Românilor, și numai dupe multe lupte s'a putut deschide o biserică, douē, în cari să se rȳge Români în limba lor lui Dumneȳu.

Mereu s'au opus episcopii greci din eparchii la introducerea limbei române în biserică, cu tȳtă dorinȳa Românilor din Macedonia. Aceștia o cerură de multe ori chiar cu violenȳă. Femeile române au recurs până și la bȳtaie în biserică pentru a apēra de popii greci, pe câte un tēnăr preot care și permitea să citēscă evanghelia sau apostolul în limba românească, fără invoirea episcopului.

Pe atunci ca să se deschidă școli s'au folosit de legea Imperiului turcesc, care acordă invoirea de a deschide școli private.

Deci, invēȳătorii cari erau plătiȳi de noi cereau de la consiliul de invēȳământ turcesc dreptul de a deschide o școlă privată, ȳicând că ei se înȳeleg, pentru plată, cu părinȳii școlarilor cari vin la școlă; se înȳeleg că părinȳii nu aveau se plătescă nimic, invēȳătorii își aveau plata asigurată de la noi.

Mai tȳte școlele în trecut ast-fel au putut fi deschise, ba până în anul 1890 tot așa s'a procedat. Am aci o scrisȳre a unui invēȳător, care în 1887 a deschis o școlă la Ianina. Iată cum a procedat:

«Grecii și grecomanii s'au turburat fȳrte mult când m'am prezentat la Ianina. După trecerea a douē sēptemâni m'am presintat Excelenȳei sale Ahmet Hiozi-Pașă, guvernatorul general al acestui vilaet, *cerēnd permissiunea de a înfinȳa în acest oraș o școlă românească.*

«Autoritatea otomană locală, informându-se bine despre persȳna mea și convingēndu-se fȳrte bine în urma lămuritelor explicaȳiunii ce i am dat despre scopul filantropic ce urmăresc școlele române din Turcia, făcēndu-i tot-odată cunoscut și marele interes de a depărta pe Români de a se uni cu inamicii Turciei, mi a dat voie într'un mod splendid pentru deschiderea școlēi, fiind de

față la inaugurare mai toți membrii consiliului acestuș vilaget.

«Mitropolitul grec, silit fiind de comunitatea grăcă să protesteze în contra înființării, fiind chemat la excelența sa guvernatorul, Turcii s'au convins că școala română nu urmărește nici un scop politic, și au respins toate calomniile aduse școlei noastre.» Acesta îmi scrie bunul învățător *Hondrozomu*.

Amintesc această modalitate, de a se deschide școlile în Macedonia, pentru a se vedea că, nu prin intervenirea unei terțe persoane s'au înființat primele școli în Macedonia, ci direct, prin învățătorii ce s'au trimis. Ați înțeles că acea terță persoană la care alud este D. Apostol Mărgărit, care și arogă meritul de a fi făcut toate școlile din Macedonia.

D. Apostol Mărgărit, fost profesor într'un mic gimnasiu grecesc, la indemnul primilor învățători, întrecari cuget că era și D. Atanasescu, a fost câștigat la cauza națională. Dupe cum se întâmplă cu neofiii, cu fii cei rătăciți, negreșit pentru densusul s'a înjunghiat vițelul cel gras, încă din primele zile, când a făcut cunoscintă cu lumea românească!

De nu mă înșel, chiar eu însumi am avut mulțămirea, ca membru în consiliul instrucțiunei publice, ori ca director al ministerului școlilor, de a însărcina pe D. Apostol Mărgărit cu inspectoratul școlilor din Macedonia. Primele servicii aduse de D. Apostol Mărgărit sunt minunate. Zelul care l a pus ca să apere școlile înființate de învățătorii trimiși l a clasat între cei mai inteligenți conducători ai mișcării române din Peninsula Balcanică. Numele lui Mărgărit vom fi contribuit și noi cei mititei și ađi oropsiți de D-sa, de a l face cunoscut și chiar ilustru între Români. Nu mî pare rău că l am lăudat, pentru timpul când l am lăudat; cu durere însă voiă arăta că nu l mai pot lăuda astăzi.

Din început, îndată dupe ce a devenit inspector, a început o luptă în contra unor începuturi de eforii cari existaū în Macedonia. Dupe pilda Grecilor, și Româniū din unele localități se grăbiseră a numi câte duoi, trei dintre dânșii, mai fruntași, ca epitropi ai școlilor române, și unde acești epitropi puneau mâna și pe biserică mișcarea era plină de isbëndă. De ce însă această întărire a eforiilor române nu a convenit D-lui Măr-

gărit din capul locului, încă înainte de 1890 ? D. Mărgărit 'mi scria : «D-ta ai fost sufletul mișcării, tot D-tale 'ți cer să mă ajuți să scap de efori». 'L întreb : pentru ce ?— Sunt ignoranți și nu facem treabă cu asemenea ignoranți. 'I răspund : așa este, dar vei atrage mai mult poporul, când dându-i dreptul de a-și alege reprezentanți el va avea o părtașie la lucru, și vor vedea că și ei patronază școlile. Așa vom câștiga la cauză și din grecomani—grecomani se numesc aceia cari nu au abandonat direcțiunea culturală grăcă.

De un număr de ani așa dar, nu este de ieri, de alaltăieri s'a desemnat lupta D-lui Mărgărit contra eforturilor ; această luptă devine tot mai învrăjbită. Cei care voesc eforturile, se înțelege că găsesc lui Mărgărit câte pete în Sóre. Nu sunt din aceia cari vor putea aproba tot ce s'a scris despre Mărgărit, dar și Mărgărit, câtă să o recunosc, nu lasă neplătiți pe contrarii săi, cu ușură, cum se obicinuesce *aslamul*, adică dobândă la Turcia, dobândă mare.

Noi am înțeles că sunt de nevoie eforturile din punctul de vedere al *controlului*, care este mai stabilit când afacerile se conduc de mai mult de cât de unul ; mai mulți ochi ved mai bine de cât doi, în manipularea banilor. Nu se cade a se lăsa sume mari de bani pe mâinile unui singur om muritor. Au vădut mai mulți din această țară, și de peste Dunăre, ceea ce vedem și noi : că eforturile ne dau mijlocul de a mări coesiunea dintre populațiunea românească de acolo, de a o deprinde a se administra singură, de a o educa pentru o viață culturală bazată pe o consciință deșteptată a individualității sale. Părtașia *cetățenilor*,—dacă mă pot servi cu un apelativ european, —la mișcarea națională, am vădut-o mai spornică de cât acea mișcare ce o așteptăm de la un singur om ca D. Mărgărit ! Erau indicate eforturile pentru mersul înainte al învățământului românesc ; de cât, D. Mărgărit nu le a voit. Eū nu voi dice ca mulți eforti romani, cari ađi strigă că după ce era vorba în Constantinopol să aibă și Turcii *Constituție*, acum nu au Românii macedonenii de cât un grozav *pașalic*, *acel al D-lui Apostol Mărgărit !*

D-lor senatori, motivele pentru și contra înființării eforturilor le aveți mai bine în mintea și inima D-vostre, de cât cum vi le ași spune eū ; destul că lupta această vechiă a devenit atât de acută, în cât a silit pe mulți

miniștri să trimită și anchete în partea locului. A fost în anchetă la 1881 repausatul Pătărlăgeanu, a cărui domnă a căpătat de la generositatea D-vostre o recompensă mai dălele trecute; a fost mai apoi D. Pencovici, a mai fost vărul D-lui Mărgărit, D. Caragiani, un stimat profesor care vede lucrurile tot-d'a-una vesel și are, prin urmare, mult lipici, în cât a devenit cel mai puternic sprijin al D-lui Mărgărit; mai în urmă D. Nenițescu a mers în Macedonia.

Cum s'a făcut, cum nu s'a făcut, afară de Pătărlăgeanu, toți acești-l-alți domni au venit convinși că, Apostol Mărgărit trebuie să mērgă înainte și eforturile să se desființeze.

Adevărat, că D. Nenițescu a pus un ore-care temperament la acēstă conclusiune.

Mi se pare că a fost de părere să nu mai manipuleze D. Mărgărit *banii*, ci să rămână numai *revisor școlar*.

Lupta a continuat însă și dupe aceste anchete și a devenit tot mai acută; ea s'a manifestat prin violente articole și dintr'o parte și dintr'alta. Mărgărit, ascultat de unii din miniștri noștri, s'a crezut în drept, ca cu drăia să tot destitue și să strămute pe institutori, institutore... Profesori tineri, eșiți din facultățile noastre, licențiați în litere și în științe, cari au meritat laude de la facultățile noastre, sunt puși de D. Mărgărit pe ulițe, dupe bunul său plac, fără nici o judecată, și în locul acestora se aduc, se improvizează profesori, cari cei mai mulți n'au nici un grad academic, cari n'au făcut studii și cari doar atâta declară, că și ei sunt *Armâni*.

Evident că guvernele noastre mai recente au simțit nevoie, provocate de numeroase raporte oficiale de la Salonice, Monastir și Constantinopol, să îndrepteze asemenea stare grăznică de lucruri și au crezut că vor ajunge la acēstă îndreptare în ziua când se va fi stabilit măcar la Monastir o epitropie românescă, acolo unde Bulgarii au mai multe și unde aceia cheltuesc sume colosale pentru propaganda lor națională.

Tot cu scop de a stabili o unitate directivă și de control, s'a dorit înființarea măcar a unui episcopat românesc în Macedonia. Bulgarii au dobândit mai multe, și noi nu am fost vrednici să dobândim măcar unul! Care a fost pricina, că negociațiunile pentru cea episcopie n'au ajuns până astăzi la nici un rezultat?

Nu le știu, dar dupe cum rezultă din declarațiunile D-lor Haralambie Bulamaci, Papa Dumitru Atanasescu, primul învățător român, și Papa Atanasie, delegați trimeși de poporul român macedonen, alături cu D. Mărgărit, spre a stăru la înființarea episcopioilor, cauza neînființării episcopatului este tot D. Mărgărit.

D. Mărgărit nu iubesc controlul, nu voesce mai mare pe nimeni în Peninsula Balcanică; D-lui voesce să fie alfa și omega a românismului într'acea parte. Acum se svoneșce că D. Mărgărit va isbuti să desființeze și consulatul român din partea locului.... Atâta mai trebuie!...

Iată, D-lor, ca să nu fiu înșirător de vorbe deșerte, cele ce spun despre D. Mărgărit, înșiși delegații macedonenii în memoriul lor, presintat D-lui ministru plenipotentiar al României la Constantinopol, D-nii delegați Balamaci, Atanasescu, Zisi Papa Atanasie.

MEMORIUL DELEGATILOR MACEDONENI CATRE D. MINISTRU
PLENIPOTENTAR AL ROMÂNIEI LA CONSTANTINOPOL

Domnule ministru,

«Subsemnații, Papa Haralambie, institutor român, de mai bine de dece ani în orașul Corița (Albania), D. Anastasescu, de 30 de ani institutor în comuna Târnova (Macedonia) și Zissi Papa Atanasi, doctor în medicină, de mai bine de dece ani director al școlii române din orașul Grebena (Epir) și tot-de-odată revisorul școlilor din părțile acelea, actualmente **toți 3 delegați ai poporului român din Turcia** la Constantinopol pentru înființarea unui Episcopat român, avem onóre a aduce la cunoștința D-vostă următoarele :

De mult timp, D-le ministru, atât subsemnații cât și toți bunii patrioți cu sdrobire de inimă, vedem réua administrațiune și marea nepesare cu care se conduce sacra causă română în Turcia, din partea persoanei însărcinată cu inspectiunea școlilor. Dacă însă până acum s'a păstrat tăcerea, cauza e, că speram că, cu timpul, cei în drept ar lua măsurile cuvinte spre a pune capăt réului, care bântue cestia noastră; dar acum, vedând că întéga cestie română a ajuns în prăpastie și considerând că tăcerea noastră în circumstanțele actuale va fi mai mult de cât culpabilă, ne grăbim a vă descrie în puține cuvinte trista stare în care a ajuns cauza macedo-română.

Cunoscut este că toate speranțele Românilor sunt concentrate la liceul din Bitolia și gimnasiul din Ianina, unicele noastre focare de lumină.

Cu părere de rău trebuie să mărturisim că, câteși două aceste institute de cultură se găsesc într-o stare demnă de plins. **Gimnasiul din Ianina e dirijat și pus la placul unei femei grecoice, anume Lenca Bruzachi, . . .**

. . . Director, profesori, econom, servitori, în fine totul este expus capriciilor sale. D. Mărgărit ține cu densa totă corespondența, relativ la școlile din Epir, și tot prin ea se transmite ordinele respective.

Ea este fac-totum. Până acum, câți profesori au îndrăznit să nu se conformeze cu capriciile și plăcerile ei, au fost victima intrigilor sale.

Unul dintre aceștia este și D. Lăzărescu-Lecanta, fost director al sus-menționatului gimnasiu până la finele lui Octombrie expirat. D-lui, cu toate piedecile ce i se aduceau din partea acelei femei, a știut să înalte prestigiul gimnasiului și să facă să înflorască cestia în împrejurime.

Unul dintre noi, Ziși Papă-Atanasi, pe luna lui August expirat, găsindu-se la Ianina și fiind primit în audiență de Ex. lor Ahmed Hiozi Pașa, guvernătorul general al Vilaetului Ianina, și Tachir Pașa, comandantul militar, a avut fericirea a auzi din gura Excelențelor lor exprimările de mulțămire pentru marele progres al gimnasiului român, realizat în scurt timp sub direcțiunea neobositului D. Lăzărescu Lecanta. Sus-șisul Domn reușise a se bucura atât de favorul și încrederea guvernului imperial, cât și de simpatiile poporului român; cu toate acestea însă în cele din urmă a căzut și el victimă a manoperilor sus-șisei femei și a fost înlocuit prin D. Coian, organ orb al ei. D. Lăzărescu, o dată depărtat, lucrurile au luat altă față, căci îndată s'a început góna în contra bunilor Români partizanii ai progresului. Aceeași sortă au avut unul dupe altul și D-nii profesori ai gimnasiului: Nuși Tului, Ercole Papa George, N. Bațaria, Vasile Năca; fiind-că s'a u opus la ordinele ei ridicole, unii au fost permutați, iar alții destituiți și înlocuiți prin nisce creaturi ale ei. — **Fiii celor mai înfocați Români, elevii ai gimnasiului român din Ianina, în număr de 36, sub nisce prefețe ridicole au fost excluși, atât de la internat cât și de la gimnastu și încă în modul cel mai brutal. O parte din ei colindă încă**

stradele Ianinei în miseria cea mai complectă, precum se poate vedea din scrisoarea D-lui N. Bațaria, fost director al internatului din Ianina, actualmente profesor al acestui gimnasiu, adresată unuia dintre studenții macedo-români la Constantinopole.

În ceea ce privește internatul de pe lângă sus-numitul gimnasiu, avem onoare a vă declara în conștiință, dupe informațiunile ce avem de la persoane demne de încredere, se găsește într'o stare deplorabilă; mâncarea este proastă și insuficientă, serviciul foarte rău, necurătenie și murdărie complectă, din care cauză boalele nu lipsesc mai nici odată.

În stare încă și mai deplorabilă se găsește și internatul din Bitolia, care pe la finele lui Martie a. c. a fost închis din partea autorităților locale, în urma unor boale contagioase ce s'au ivit printre elevi, cari boale au cauzat și mai multe decese. Întorcerea tuturilor elevilor din Bitolia, precum și a unui mare număr din ei dați afară din Ianina, în patria lor, a făcut impresia cea mai rea printre Români. Murmururile sunt generale, Româniii descuragiați, școlile nefrecventate de elevi, chestia compromisă, iar din contră adversarii prea încuragiați.

Atât liceul din Bitolia, cât și școlile din împrejurimi sunt conduse de fiica D-lui inspector, femeie ignorantă în totă accepțiunea cuvântului. Internatul din Bitolia este încredințat ginerului său Nachi, om de tot ignorant și lipsit de ori-ce sentiment românesc. Precum la Ianina, așa și la sus-disul liceu, mulți dintre capabili profesori au fost până acum parte destituiți, parte permutați.

Până în anul trecut, din lipsa de profesori, materiile cele mai importante mai că nu se predau; anul acesta lipsa a fost înlăturată prin numirea licențiatilor, D-nii: M. Eustațiu și Arginténu. Dar și pentru aceștia, fiindcă au avut curagrul ca să dea pe față toate abuzurile și lipsele ce împedică progresul liceului, s'au luat măsuri din partea inspectorului, ca să fie permutați în școlile primare din Berat și Pizdrena.

Credem de prisos, D-le. ministru, a vă descrie, în detaliu, toate neajunsurile de cari suferă profesorii și școlile române din Turcia. Spunem numai în resumat, că cei mai buni profesori sunt persecutați și permutați în mijlocul iernei, alții destituiți și înlocuiți prin rămășițele dascălilor greci, cari nu știu măcar o chioră românește; u-nora li se reține o parte din subvențiile lor, multe pos-

turii de institutori ai fost și sunt încă fictive și toate acestea în folosul inspectorului. O sumă însemnată din banii cari în statele de prezență a internatelor figurează ca cheltuială la medic, doctorii, hrană, spălat, luminat, încălzit, serviciu, etc., servește numai la satisfacerea poftelor sale monstruoase; iar dacă veri-unul dintre elevi ar fi avut nenorocirea, ca să se îmbolnăvească, atunci nu numai că nu i se fac îngrijirile necesare, ci se trimite bolnav la părinții săi, chiar și în mijlocul iernei, și de două ori s'a întâmplat ca acești nenorociți să și dea sufletul, de abia ajunși acasă.

Dar ce să spunem despre culpabila nepăsare și exemplara neglijență a D-lui inspector, față atât cu cauza în genere, cât și aceea a episcopatului pe care-l conducem.

Ca unii, cari ne găsim aproape de D. Mărgărit, ve mărturisim, în conștiință, că multe din scrisorile ce sosesc la fie-care și din toate unghiurile Macedoniei, Epirului și Albaniei stau cu grămada aruncate pe masă, fără a fi măcar deschise; iar cele citite nici că se iau în considerațiune; ba chiar la telegramele primite cu răspuns plătit nu se răspunde.

Toate școlile suferă de lipsa de cărți didactice. Chiriile școlilor nu se plătesc la timp, multe cheltuieli făcute din ordinul D-lui Mărgărit nu se plătesc de loc; tot personalul didactic, întreaga suflare românească este indignată în contra D-lui inspector. De pretutindenă, prin nenumărate scrisori se plâng bunii Români, chiar și contra noastră, acuzându-ne că suntem nepăsători față de suferințele lor. Răul este însă și mai mare și tare ne temem ca să nu ne găsim pe neașteptate în fața ruinei a unei opere ridicate prin nenumărate sacrificii, vedând cum D. inspector, orbit de pasiune și de interese particulare începe în cele din urmă a recurge la cele mai lăse și infernale mijloce, pe de o parte prin intriga și calomniile pe lângă autoritățile Imperiale acuzând pe mulți dintre bunii patrioți, ca vătămători ai intereselor marelui Imperiu, iar pe de altă parte a-i zugrăvi în colorile cele mai negre, reprezentându-i înaintea onor. minister din București ca agenți panheleniști, și toate acestea numai și numai ca să discrediteze și să terorizeze pe toți Români, cari ar avea curajul ca să dea pe față abuzurile sale scandaloase.

Din cele ce preced, ve puteți convinge, D-le ministru că întreaga cauză macedo-română este amenințată și adusă

înaintea unei prăpăstii înspăimântătoare, de care nu se va putea scăpa în cas de nu se vor lua măsurile necesare».

Am citit memoriul, trecând asupra multor calificări și acuzări pôtea prea drastice, de o plasticitate prea mare, eu singur le pun pe unele cu semnul întrebării.

Nu am intențiunea să dărim un om care cândva a lucrat cu dragă inimă, dar pe care, *cum se întéplă multora*, puterea 'l a amețit și 'l a rătăcit. Nu vă voi citi nici chiar apelul tinerimei macedo-române, care de asemenea face tristul tablou al situațiunei de dincolo și de persecuțiile întinse de D. Mărgărit asupra tuturilor profesorilor, cari vor îndreptarea acelei stări de lucruri.

Destul că intrigile — dacă intrigi se pot numi reclamațiunile, în mare parte întemeiate — se întefesc. Sunt profesori vechi și minunați ca D. Anastasescu, cel care a înființat prima școlă, căruia 'i s'a făcut, la instigările agenților D-lui Mărgărit, perchisițiune de guvernul turc, căci a fost acuzat de trădare! Înalta Pörtă s'a convins că asemenea acuzări nu erau fundate la adresa d-lui Atanasescu, dar alți nenorociți staū până astăzi în temniți, cum e bietul Mageru, tot dupe acuzările oculte venite din aceeași sorginte. D. Mărgărit își răsună grósnic contra ori-cui nu vrea să tacă și să admită starea de lucruri, pe care o descriu cei trei delegați de la Constantinopol. Toți cari au reclamat contra lui au avut séu vor avea aceeași sórtă, pe care o are în temniță pe al treilea an, sërmanul Mageru.

Și ce e străniū, este că sunt acusați de *trădători* toți cei mai fideli supuși ai M. S. Sultanului.

Evident că denunțări de felul acesta nu le pot cerceta înaintea D-vóstre. Numai dacă ministerul m'ar împinge, cum m'a împins de a face astăzi această interpelare, atunci v'ași cere, dacă se află în regulament un articol care să permită a vă cere, — o ședință secretă în care, la denunțări să aduc denunțări, și atunci s'ar vedea dacă acești doi reprezentanți ai eforiei de la Bitolia, sosiți de câte-va zile în Bucuresci, meritaū calificativul de *turburători ai liniștei publice*, ori de nu cumva acest calificativ s'ar cuveni să se fi adresat de la banca ministerială încă de mult D-lui Apostol Mărgărit.

D-lor Senatori, isbēnda din anul acesta a curențului eforistic a exasperat pe Apostol Mărgărit.

A înțeles guvernul otoman, că nu are absolut a se

teme de mișcarea cu desevirșire culturală a credincioșilor săi supuși români din Turcia, mișcare cu desăvirșire prietenosă pentru Turcia.

A înțeles aceasta, și la cererea multor bărbați fruntași din diversele comune românesce, guvernul turcesc a dat voie să se înființeze mult-doritele de densii eforii, care la unele localități apucase chiar de a existe mai înainte.

S'au înființat dar, și au avut isbândă Români în Februarie 1895. Iată ce impresiune excelentă a făcut înființarea eforiei din Bitolia între Români de acolo :

Bitolia, 18 Martie 1895

«In sfârșit dupe 30 de ani de luptă pe terenul național putem înregistra o mare isbândă, cea mai mare în analele culturii noastre: *constituirea unei eforii pentru administrarea școlilor naționale din Bitolia.*

Mulți pôte nu vor fi știind pentru ce sistemul eforiilor are la noi atâta însemnătate, și deci nu vor găsi de prisos aci câte-va deslușiri în această privință.

Sistemul acesta e generalmente practicat de comunitățile creștine în Turcia.

Români îl consideră ca ceva tradițional și nici nu înțeleg altă formă pentru o administrare mai înțeleaptă a aședămintelor lor culturale. Cei puși în fruntea acestora sunt aleși dintre fruntașii comunelor, dintre omenii cari se bucură de o deplină încredere a populației, atât prin faptul că sunt materialmente independenți, cât și mai ales că se impun prin calități superioare.

Acei deci ce vor întreprinde o propagandă într'o comună românescă, ar trebui să se înțelegă cu aceste căpetenii; fără de al lor consimțimint rezultatul nu pôte fi de cât nul.

Grecii au ghicit de la început importanța ce o are instituția eforiilor, și nu numai că au știut să o respecte, ci și au angajat-o în acțiunea lor, lăsându-i mână liberă în mănuierea fondurilor.

De aci ușor se pôte înțelege de ce propaganda noastră națională, condusă de bunul plac al unui singur om, desconsiderând sistemul acesta, a trebuit să dea ca de stâncă. A trecut peste uu sfert de secol fără ca până astăzi să putem pune lupta pe adevăratul teren, angajând forțele poporului român în contra adversarilor românismului.

Era óre atât de greú de a ajunge aci? De sigur nu. Era numai o cestiune de dibăcie și desinteresare. Prin faptul că o *eforie* însemnă un *control*, direcțiunea școlilor macedo-române a cređut că îmbrățișarea eforiilor e un *pericol personal*, și vrënd prin urmare să se scape de ele, le a dat pe mâna Grecilor, cari le au întrebuințat ca pe nisce fortărețe în contra românismului.

Dar acum, în urma intervenirei unor factori noi, poporul macedo-român a înțeles, că această direcțiune 'și întemeiază tóte abusurile și tot absolutismul pe tăcerea sa, și că atárnă numai de propria'i voință, ca să o înlătore din capul școlilor, cari n'au fost create decât pantru densusul.

Prima eforie

«Ca urmare la acest lucru, poporul român din Bitolia, 'și a ales de veri-o lună o *eforie*, care imediat a luat în stăpânire *liceul și școla de fete*, școle cari până acum erau considerate ca *personale*, și a căror decădere și mizerie ajunsese un scandal.

Primul pas al eforiei a fost închirierea unui local comod și igienic pentru liceu, care să servescă tot-odată și ca internat pentru băeți.

Acest lucru a pus în grijă pe cei ce 'și făcuseră din budgetul acestor școle un apanagiú personal. Sciaú foarte bine că, o-dată cu perderea școlilor din mâna lor, ei perd și sacul-cu grăunțele, și deci s'au grăbit să întrebuințeze tóte mijlócele pentru a nimici acțiunea bine-făcătoare a eforiei. Drept aceea raportéză la *consiliul administrativ* din localitate, acuzând—nu pe efori—ci pe profesori, ca pe unii cari fără autorisația nimănui voesc să deschidă o școlă proprie, desmembrând liceul existent.

Natural, profesorii, cea mai mare parte tineri, licențiați din București, au răspuns că ei nu 'și iaú nici o răspundere, și că mütarea din localul vechiú s'a făcut în urma hotărîrii luate de eforie. *Eforia a fost chie-mată înaintea consiliului și ia 'și a sumat tótă responsabilitatea. Atunci eforia a fost întrebată dacă e recunoscută de către popor. La chie-marea ce i s'a făcut din partea eforiei, poporul ce aștepta în grămadă, curios și cu anxietate rezultatul procesului, a răspuns unanim că eforia a fost înființată cu aproborea sa.*

Confirmarea eforiei

In urma acestui răspuns categoric, acei din popor cari erau prezenți au fost invitați să iscălească un proces-verbal prin care declară, că recunosc pe efori ca pe fruntași ai școlilor lor. Consiliul da deplină autorizație eforiei, și tot-de-o-dată se ia hotărârea ca în 2 zile să se închidă școlile lui A. Mărgărit, ca nicidecum școlile cari n'au nici un rezim în popor.

Acésta a fost un succes strălucit pentru români, și cea mai splendidă dovadă de justiția autorităților otomane, cari sciū în tot-d'a-una să dea desăvirșită satisfacție dreptelor pretențiuni ale poporului.

Momentul când s'a pronunțat de către președintele consiliului sentința era plin de un nedescriptibil entuziasm și bucurie. Se audeau strigăte de: *Să trăiască M. Sa Padișahul nostru! Trăiască dreptatea părintescului nostru guvern?* etc.

In momentele când vă scriu aceste linii nu se vorbesce în tot orașul de cât de acéastă isbândă a Românilor, câștigată prin echitatea autorităților otomane.»

Am auzit că se cer dovezi, că dacă în adevăr guvernul otoman a recunoscut aceste eforii... Dacă nu s'ar fi refuzat dosarul de la ministerul cultelor la cererea unor D-ni deputați din Camera suroră, pôte că înainte de mine s'ar fi dat un răspuns mai documentat, de cât 'l voi aduce eu la întrebarea făcută.

Există, D-nii mei, eforii în următoarele localități. Și le voi spune lămurit, ca să se înscrie în mintea fiecărui și să se constate la nevoie adevărul prin acte oficiale, de la ambasada noastră din Constantinopol. Iacă-le:

«Monastiru său Bitolia; Crușova pur comună românescă; Nipoli comună românescă, Târnova, Magarova, Moloviștea, Vlaho-Clisura, Gopeși, Nevêsta, Fetita (in vilaetul Salonic), Resen, Grebene, Pléasa, Georgea său Corița, Turia, Ochrida, Abela, Perivoli, Băesa.

Recunoscerea autorităților școlastice, a eforiilor, de către guvernul turcesc, nu cum-va avea să o facă cu veri-un firman? Bine, dă li se firman, dar eu mă mulțămesc cu acele acte cari le-au făcut autoritățile locale turcesci din fie-care comună, recunoscând eforiile și intrând în comunicație cu aceste diferitele eforii românesci.

Darea de sémă ce v'am citit de inaugurarea eforiei

din Bitolia, v'a arătat că s'a scris, față cu președintele consiliului județian și Moariful adică a comitetului școlar al vilaietului, că s'a scris de toți locuitorii în număr de câte-va sute actul de alegere al eforilor din Bitolia. Asemenea acte eu cred că veți putea căpăta de la toate comunele pe cari vi le am citat mai sus.

Jurnalul oficial din Monastir (Bitolia) dice și el că : «Luând în considerare cererea Țlegitimă, a poporului român, atât liceul cât și școlile primare, conform lezei instrucțiunei publice, în viitor nu vor fi administrate de cât de *gemeat*, adică eforii» 15 Februarie 1895. Acestă hotărâre e luată de consiliul de instrucțiune publică (muarif) îndeplinindu-se cuvenitele formalități, cu învoirea din Constantinopol; vreți o dovadă alta că eforiile sunt recunoscute de guvernul turcesc? Apoi iată încă una :

Muariful a ordonat ca pe viitor nimeni să nu se mai amestece în școlile române de cât eforiile, și la 29 Martie 1895 consiliul de instrucție al vilaietului a aprobat strămutarea liceului din localul unei mănăstiri catolice, ceea-ce făcea foarte rea impresie asupra poporului român, într'un local mai nemerit.

Fostul director al liceului rămase atunci cu o umbră de liceu, în mănăstirea catolică, adăpostit acolo ca o școlă confesională catolică.

Dar mai căcă fostul director, D. Ciuli, cu învoirea inspectorului Mărgărit, să permute niște profesori în dreapta și în stânga, pentru a împrăstia centrul de mișcare contrar lui Mărgărit; și atunci intervine justiția turcă și dă în judecată pe Ciuli și mi se spune că 'l condamnă chiar la amendă, pentru că s'a amestecat în trebi cari nu sunt de competența lui, ci a eforiei.

Ôre acestea nu sunt dovedi că eforia este un organ recunoscut de autoritățile otomane?

Dar, D-lor, deacă toate acestea nu sunt de ajuns ca să probeze recunoscerea eforiilor de către guvernul otoman, cine împedică pe guvernul nostru să ia formale informațiuni, că asemenea recunoscere este dată, de la ministerul nostru de la Constantinople? Peste câte-va zile cred că acesta va și veni pe altă cale, căci sunt Macedonenii, cari au provocat asemenea venire, aceste informațiuni pentru luminarea a noastră a tutulor.

În tot casul guvernul românesc a recunoscut, D-lor

senatori, eforiile acestea. Consulul român din Bitolia, rău ori bine—să se tragă la răspundere dacă a făcut rău,—dar de fapta lui să nu se constituie răspundătoare eforiile, consulul din Bitolia, D. Constantinescu a asistat oficial la înființarea eforiilor, a ținut cuventări și a luat parte la toate actele eforiilor.

De atunci eforiile au trimis guvernului nostru numeroase rapoarte; ve voi citi cel d'ânteu, care este scurt și aduce lumină:

EFORIA ȘCOLELOR ROMÂNE

No. 1

Domnule ministru,

Am primit cu bucurie din partea onor. consulat român din localitate, comunicarea că onor. minister regal al instrucțiunii publice a luat cu mulțumire act de înființarea eforiei române din Bitolia.

Prin instituirea eforiei, care acum a devenit un fapt îndeplinit, s'a realizat una din cele mai mari dorințe ale poporului nostru. Buna-voință, cu care autoritățile locale turcesci și cele din Constantinopol s'au grăbit a o recunoaște ca o instituțiune oficiosă scolară, este cea mai bună dovadă de marea simpatie ce onor. Guvern otoman păstrează poporului nostru și de mare interes ce poartă sorței lui.

Școalele noastre acum sunt în armonie cu dispozițiunile legilor Statului otoman, cari prevăd ca fie-care naționalitate să fie administrată și condusă de reprezentanți, supuși otomani și aleși din sinul poporului.

Prin această, instituțiunile noastre culturale, bucurându-se de drepturi egale cu ale celor-alte naționalități conlocuitoare, nu vor putea de cât să propășescă într'un mod solid și liniștit; mișcarea română să și ea din ce în ce mai mare avânt, iar elementul românesc să poată juca rolul ce este chemat să'l aibă în concertul celor-alte naționalități.

Instituțiunea eforiei răspunde la una din cele mai mari trebuințe ale existenței noastre culturale și naționale, și a doua și chiar dupe recunoșterea ei din partea guvernului otoman, mai multe alte comune românesci, cum este cazul cu: Corița, Gopeși, Perlepe, Mulo-

viștea Nipopoli, etc., s'a grăbit să 'și alégă câte o eforie locală, compusă din fruntașii români.

De atunci și până acum au trecut mai multe luni de zile și am primit numeroase și felurite cereri, până și din comunele cele mai depărtate; noi n'am creșut însă de cuviință să le dăm curs, înainte de a cunoșce vederile D-vóstră în acéștă privință.

Astăzi suntem fericiți de a începe lucrarea nóstră sub auspiciile D-vóstră.

Vă putem asigura, D-le ministru, că ne vom face întréga nóstră datorie. Vom fi pe lângă D-vóstră ecoul adevérului, apărând dreptatea și încurajând meritul. Vom fi o santinelă neadormită a intereselor naționale românesce, pentru ca ast-fel poporul român din Imperiul M. S. Sultanului să pótă ocupa cât mai curénd locul, ce i se cuvine printre cele-alte popóre conlocuítore.

Bine-voiți a primi, etc., etc.

Membrii eforiei: *Dr. Pandeli Hristovici, Filip Apostolescu, Costi Narte, Gheorghii Cherestigiu.*

Bitolia, 8 August 1895.

A răspuns ori n'a răspuns guvernul la aceste raporturi ale eforiilor din Bitolia, nu mă ocup; faptul este că în două rânduri lefile corpului didactic s'au trimis nu D-lui Mărgărit, ci la consulat ca să se distribue prin eforii și s'au și distribuit în mod așa, că doră a reclamat numai din foștii dascáli ai șcólelor mărgăritesce cari n'au fost plătiți că nu aveaș școlă, ca și adă, cum bună-óră două institutóre aduse de D. Mărgărit staú la hoteluú fără să aibă școlă, ci numai dreptul de a încasa léfa. Dar am audít că se dice de D. ministru al ramurii respectiv al nostru, că însuși D. fost ministru, Tache Ionescu, ar fi desființat recunóscerea acésta a eforiilor? N'am dosarul și nu pot să controlez afirmatiunea scumpului meu amic și coleg D. Poni, dar am îndemnat pe D-niú delegați Christovici și Apostolescu, veniți tocmai ca să reclame sumele datorite șcólelor române din Macedonia, cărora D. Poni, le-a dat asemenea informațiuni, și am îndemnat, dice, să întrebe pe fostul ministru, D. T. Ionescu, cum a rémas tréba în vremea D-sale și deacă 'și aduce aminte D. Tache Ionescu să fi denegat în fine acéștă recunóscere eforiilor?

Se pare că D. Ionescu n'a descuviințat eforia, ba că avea de gând chiar să trimită bani și pe trimestrul următor tot eforiei, adică cum mai trimesese deja în două rânduri. De unde urmază, că eforia n'a încetat să fie recunoscută de guvernul românesc. Dar să admitem că da, în adevăr, deja fostul ministru n'a recunoscut mai departe eforiile. Acum, în ce sunt vinovați eforii, dacă acesta nu li s'a comunicat de nimeni, ba încă din contra D. consul al țerei românești a scris: «eforia românească este rugată să binevoiască a lua dispozițiuni pentru a se face câte o mică înlesnire de bani din lefurile pe trimestrul Iulie—Septembrie 1895, acelora din profesorii români cari se vor fi aflând mai în lipsă».

Monastir, 4/10 Octombrie 1895.

Nu numai că consulul român nu le spune că au încetat eforiile, ba din contra, le ștece: până să vină paralele, mai căutați de unde-va și dați la dascăli cari sunt mai în lipsă. Și când apoi consulul român este chemat la București de D. D. Sturdza el de aci trimite altă scrisoare în care spune eforilor iarăși același lucru: «nu s'a isprăvit încă regularea afacerii banilor, e schimbare de cabinet, minister nou, etc., dar banii se vor plăti». În această credință erau D-nii: Dr. Cristovici și Filip Apostolescu, când la reclamațiunile a 72 de profesori, învățători, institutori și institutore, și pentru a satisface grabnicele nevoi a două internate, unul de băieți și cel-alt de fete, plăcă și vin în București, pentru ca să capete banii cari li se promisera de D. consul.

Domnialor, 'mi au făcut onórea să vină să mă întrebe ce este de făcut? Și vă măturisesc că am fost cel d'antéiu care le am dis: dacă nu convine guvernului actual să aibă eforii dincolo, vă rog nu faceți pricină; când guvernul, ca mine, se va convinge de utilitatea acestor instituțiuni, le veți reînființa; dar vă rog nu insistați asupra existenței unei instituțiuni, pe care, mi se pare, că nu o au în bună vedere guvernauții noștri actuali; mărginiți-vă de a cere dreptul D-vóstre, plata pe timpul servit de profesori și dacă se póte chiar nu refusați de a vă împăca cu D. Mărgărit, numai școlele să fie scăpate! Declarațiunea mea o fac publică și o vor desminti cei cărora le-am făcut'o, dacă vor vedea.

că am adaos sau am scădut ceva din ea. Cred că m'am purtat ca un adevărat soldat al partidului liberal-national, înainte de cele petrecute cu amenințarea de expulsiune și asupra cărora n'am acum de revenit, căci interpelarea mea în chestiune nu 'și mai are locul; felicit pe guvern că a renunțat, ori dacă 'i place mai bine, că nici a avut în gând asemenea expulsări de cari se vorbea. Înainte de ce să fi fost vorba de expulsare, am cîtezat să abordez pe D. Ministru președinte, în sinul Academiei, unde 'i sunt coleg, și 'l-am rugat: D-le ministru, primesce în audiență pe acești două D-ni, Dr. Christovici și Apostolescu, și 'i ascultă; nu vë cer să 'i satisfaceți, ca să urmați ce vor voi ei; veți face cum veți voi, totul ce te rog e să 'i primesci ca să se ducă în patria lor mângâiați, că primul ministru 'i a asigurat că sorta școlilor din Macedonia este în bune mâni. D-sa, din nenorocire, ne fiindu'i eă simpatice, nu a voit de loc să mă asculte, și sunt nevoit dar să 'l rog față cu D-vóstră, tot pentru același lucru, ca înainte de a răspunde, pentru a mă turti sub violența graiului său, să asculte pe acei două delegați ai eforiei de peste munți. De nu vor avea dreptate, nu veți face, D-le Sturdza, absolut nimic din cele ce cer ei, dar în tot cazul 'l rog înaintea D-vóstre și a țerei să 'i asculte. Mă aă spus D-nii delegați că aă fost la D. ministru Poni. D-sa le ar fi declarat că eforiile sunt nerecunoscute de guvernul otoman și de guvernul nostru; prin urmare să 'și caute de drum, căci nu vor primi nici un ban de la Statul român. Auđii că D. Poni nu a fost apoi tocmai multămit cu modul de a vorbi al unuia din acești două delegați.

Il rog să nu o jé în nume de rău, dacă cum-va va fi vorbit vre-unul din prisosul inimei, căci amărit este omul care 'și a angajat tótă averea și onórea față cu 72 familii și față cu familiile a vre-o 200 interni! Grea este situațiunea și a lor, și dacă cum-va, ceea-ce eă nu știu, vor fi grăit cu óre-care rudență, de altmintrelea de iertat, în modul lor de a se exprima, să 'și aducă aminte D. Poni și mäne, peimäne D. Sturdza, care 'i va asculta, că și miniștri *summi sunt, sed homines* și că adevărați mari sunt acei miniștri, cari ca și Filip al Macedoniei nu se mânia când i se cerea dreptate. O babă cerea dreptate regelui Macedoniei.—N'am vreme acum 'i rës-

punde regele. Dacă nu ai vreme încetază de a mai fi rege!

D. Apostolescu a. Dis D-lui ministru Poni, ce mă faci cu banii cari 'i am angajat?

Iertați dar pe delegatul ce s'a supărat și veți face o faptă de ministru mare, iar o faptă românească veți face hotărînd să trăiască școlile. Aceste școli admit că nu sunt aceleași ca ale lui Mărgărit; ei bine, făcetele să trăiască alături cu ale lui Mărgărit.

Se vede că nu sunt de prisos, de ore-ce sunt frecvență mult. Nu vă voi cere să aveți *idealul* mai cu respect la *eforū*, destul să nu îngăduiți a se închide 72 de școli. Faceți să nu se închidă asemenea școli, acum mai ales când Inalta Pörtă e convinsă că aceste școli, cari luptă pentru dezvoltarea culturală a Românilor în Statul său, nu sunt periculoase, ci din contra constituiesc un factor puternic pentru susținerea Statului turc și dăile grele cari și pe Turc și pe noi ne amenință în viitor.

Acestea de o cam dată.

D. V. A. Uerchiă : D-lor senatori, s'a dis de D. prim ministru că eu eram gata să fac interpelarea, dovadă am făcut-o. Eram gata să fac o interpelare ca acesta, pentru alte împregiurări, pentru că cunosc cestiunea și pentru că, ca președinte al acestei societăți macedo-română, recunoscută de Stat, va recunoște și D. prim ministru că eram dator să fiu emoționat de cele ce s'au petrecut în dăile din urmă în țară, că, ca președinte al acestei societăți, fondată de marii noștri dascăli politici, trebuind să 'mi fac datoria chiar cu riscul de a displăcea, o dată mai mult D-lui Sturdza. Nu fac interpelarea cu *patriș pris*, ci ca să aduc lumină acolo unde lipsesce, nu ca să deșert un sac de injurii la adresa D-lui Mărgărit, căci eu însumi am recunoscut că D. Apostol Mărgărit a fost om demn la începutul carierei sale. De la mine nu am adus nici o injurie D-lui Mărgărit, cu deosebire nu am intrat în ale familiei D-lui Mărgărit. Din contră, am sărit pasage numeroase întregi, semnate de omeni demni de credință și cari lucrăză cu Mărgărit la Constantinopol; mărturisesc că v'am înșelat, D-lor senatori; nu v'am citit tot ce este în actul de protestare al D-lor Atanasescu, Balamaci. N'am obiceiul d'a injura pe nimeni, chiar atunci când sunt injurat. Sunt două feluri de injurători: unii cari ved că nedreptatea lor nasce din ignoranța de

fapte, le dau toate dovezile cu cari 'i pot lumina sa vadă nedreptatea ce 'mi fac ; cea-altă categorie de injurători.. eu nu le răspund acelor, căci la vârsta mea nu 'mi sède bine să fiu un spadasin, gata la tot momentul să trag sabia ! Când sunt injurat de acei ómení, oficiali ori nu, eu 'mă dic «*guarda e passa*» ; acum trec fără să răspund la injurăturile unui nebun, ori ale unui turmentat de spirituóse. Acéstă conduită póte s'o fi observat fórte bine presa, jurnalele au đis și dic multe, mai mult rău de cât bine despre mine și despre actele mele.

Eú nu răspund de cât jurnalelor unde vèd buna-credință. De altminteri, neașteptat moderata cuvèntare a D-lui Sturdza, a șefului nostru, permită 'mí să 'i dic *șeful nostru*, pentru că de și am fost un moment liberal independent, împreună cu D. C. A. Rossetti și alți 10 colegi, nici odată însă nu cred că s'a găsit de D. Sturdza unde-va o injurătură scrisă sau đisă de mine contra acelor pe care 'i am adorat și pe cari continuu a 'i adora, ori să vrea, ori să nu vrea ei.

Faptul că am fost când-va liberal independent probéză numai că atunci, ca și acum, am cređut că este bine să spunem ce cugetăm, destul ca cugetarea să nu ne fie subversivă și să nu tindă la aducerea altui guvern, ceea-ce veți conveni că chiar propriul meu interes material nu mă póte indemna să fac, dacă chiar puterile mele s'ar incumeta până la așa ideal nebun. D. Sturdza dice că am intrat în viața familiară a D-lui Mărgărit.

Este o eroare ; eu n'am făcut de cât a citi, și încă în mod trunchiat, un act formal și public contra D-lui Mărgărit, care și D-sa a scris destule personale și violente pagine contra celor displăcuți D-sale.

Se mai dice de D. prim-ministru că cei doi delegați cari au venit la București au dat o direcțiune greșită afacerii, prin faptul că s'au pus în relațiune cu opoziția. Eú mărturisesc că în cestiunea națională nu vèd de cât Români și nu vèd opoziție ; regret când unele jurnale fac caz *pro-domo* din o afacere națională. Așa, am fost dureros impresionat de jurnalul, pe care 'l citesc în toate diminețele, ca bun liberal ; am vèdut în *Voința Națională* că doi ómení, cari vin să ceră dreptate de la țeră în puterea declarațiunei consulului român, bine sau rău făcută, (D. ministru dice că rău fă-

cută,... apoi să'l cheme la răspundere), dar nu se cuvine ca doi oameni cari vin pe spesele lor să cêră dreptate de la țeră, să'i califice un jurnal iubit de mine, de *cavaleri*, lipsesce numai cuvântul, de *industrie*... Da, sunt cavaleri obscuri cum ȃice D. Sturdza, dar doi cavaleri cari luptă pentru ideea românească și eũ le aduc, din acest loc, respectul meũ. Se cãdea, ȃiceți, să nu recurgă cei doi delegați la opozițiune; nu ași ȃice ba, și 'i ași fi desuadat și nu 'i am luat la gazdă la mine tocmai ca să nu supêr pe șefii mei, dar dacã D. Sturdza, dacã guvernul nu primesce jalbe, cui-va totuși trebuie să dea!...

Nu are scop, mai ȃice D. Sturdza, interpelarea mea. Evident cã nu are, cãci dacã ar fi o interpelare de opozițiune tot ar avea în favóre douê trei voturi ale opoziției. A mea, pe datã ce guvernul va cere un vot de incredere, nu va intruni nici un vot din majoritate. N'am eũ sã conving pe D-nii Senatori prip interpelarea mea, cã banca ministerială a greșit; scopul care 'l am urmãrit este acela: să rog pe D. ministru, în public, cum 'l am rugat zadarnic la Academie, să asculte pe cei doi bărbați, să'i povățuiască, să'i impace, cu eredința în românism, să le ȃică acêstã vorbã cu autoritatea, pe care cu drept o are D. Sturdza care va fi mai ascultat de cât mine...

D. General Catargi: Sã nu amenințe pe miniștri.

D. V. A. Urechiã: Sã amenințe? Apoi s'a fãcut pildã grea cu ministerul trecut cu un om care a mers mai departe cu amenințarea în sinul ministerului de culte și instrucțiune publicã... acela a fost aruncat în închisóre și acum se scie la ce se pôte aștepta un om care ar avea nebunia a amenința pe un ministru. Voiũ fi alãturi cu D. Catargi sã cer pedepsirea aceluia, care și va permite sã fie ireverentios cu aceia, cari sunt în fruntea țerei nãstre, din ori-ce partid ar fi. N'am sã învêț eũ însã pe doi bieți jelbani din Orient, cari vin sã cêrã dreptatea lor, cum sã grãiascã cu o mare autoritate.

Dar încã odatã, amenințarea lor se reduce dupã câte sciu la aceea cã au ȃis: «D-le ministru, atunci noi închidem școlele, cãci nu avem cu ce sã le ținem înainte». Acum dacã în 7 luni nu dați nici un ban pentru întreținerea acelor școli, se cuvine ore sã dați cu piatrã în acei doi nenorociți, cari vin sã reclame dreptul lor? Evident cã

eū n'am avut alt scop cu interpelarea mea de cāt acela de a'mi face datoria ca Român și ca președinte al unei asociațiuni înființată de Ion Brătianu și de toți acei cari gravitaū în jurul lui, și care tocmai erau de părerea contrarie D-lui Ministru actual: că efortiile sunt mântuirea neamului românesc din Peninsula Balcanică.

Am avut onōrea să fac parte din o epitropie a fondului Cozacovici împreună cu I. Brătianu, repausatul Tell și cu Goga. Ne-am adunat într'o ȃi cu toții, și D. Ion Brătianu, ministru-prim atunci, ne dișe: «Noi suntem muritori și nu putem fi executori testamentari în perpetuu; să dăm acest drept al nostru Statului, însă să rugăm pe ministrul școlilor, ca banii și școla înființată la Gropiște, din fondul Cozacovici, să fie administrate de o eforie, căci am mai multă încredere într'o eforie de cāt într'un om, care astăzi este mâne nu este, care astăzi, venind un vânt rău, l' închide Turcii, orī mâne este nevoit să părăsescă țera, etc.; mai multă siguranță este pentru noi ca școla să fie administrată de mai mulți omeni din localitate, cari să se intereseze de ea.» Și așa s'a făcut cum ne povățuia marele învățator al partidului liberal.

Dacă împrejurările politice au schimbat fața lucrurilor, așa că ceea ce era un adevăr acum 12 ani nu mai este și în zilele noastre, n'am de făcut nici o reclamațiune, căci, încă o-dată repet, n'am de insistat să se păstreze efortiile, sau să se păstreze cutare sistem în locul celui actual. V'am diș numai, D-le Sturdza, să ascultați și să vedeți dacă nu se pōte satisface măcar partea materială a reclamațiunei D-lor delegați, căci nedrept este să plătescă ei, cari s'au întemeiat pe cuvintele consulului nostru din Macedonia.

D. Sturdza pomenesce de anul 1890.

Eū n'am avut alt de amintit, la acea dată, de cāt o scrisore a D-lui Mărgărit prin care tocmai cerea desființarea efortiilor. Nu știu de ce acea dată a resunat așa de supărător la auđul D-lui Sturdza. Fi-va că îi amintesce mari greșeli ale partidului nostru?

Sunt deplin de părerea D-lui ministru când dicē că nu avem noi să strămutăm cestiunea macedonenă de acolo de unde este în Bucuresci. Nici nu a fost un moment în gindul cui-va să facă acesta. Bă, a fost în gindul cui-va și, dacă ași fi obligat, ași scōte certe fotografii de scrisori pe cari le las acum neutilitate, —

În archiva istoriei de mai târziu... Apoi fără nici o înclinare la anumite persoane, ași dovedi că asemenea fapături s'au cercat tocmai de cei pe care ați îi protejtem. Eu numai acesta voiesc să declar, că nimeni din noi nu a cerut să se strămute agitațiunea din cutare loc a Turciei în Bucuresci, și nici cei doi delegați, veniți din Monastir, nu au avut acest gând, și dar cu nedreptate D. ministru i a calificat de turburători ai ordinii.

Acești doi d-ni, doctorul în medicină Cristovici și Apostolescu, de 31 ani învățator asiduă și bine meritant, nu sunt turburători, ci buni Români. Ei n'au venit aci ca să ne împingă nici într'o direcțiune ne amică sau amică Turciei; ei au venit pe nădejdea că au să fie plătiți dascălii, școlile, și au venit să vadă dacă guvernul român plătesce această poliță, fără de care școlile au să fie închise. (Întreruperi). D. Vulturescu dice: lasă să fie închise. Dar d-tale puțin îți pasă de acesta. Aci nu e vorba de 5 lei după un articol scris la gazetă, ci de școlile neamului românesc.

D. Gr. Vulturescu: Nu am dis, așa, denaturați cuvintele. BCU Cluj / Central University Library Cluj

Cer cuvântul în cestiune personală.

D. V. A. Urechiă: Ne cunoșcem de când făceați articole pe 5 lei. Alt-fel gândeați atunci.

D. Gr. Vulturescu: Cer cuvântul în cestiune personală.

D. V. A. Urechiă: Lasă ca acei cari s'au sărăcit pentru școlă, să fie plătiți de acei cari au promis că plătesc.

Sunt în deplin acord cu D. ministru, ca să nu ne amestecăm în agitațiunii străine. Dar nu voiesc a se dice că încetăm de a simți românesc, ca să plăcem cui-va din vecini, cari ar voi să nu mai simțim românesc!

Nu sunt, D-le ministru, victima unor neînțelegeri cu eforiile, fantasmagorii cum le numiți; eforiile sunt reale și v'am promis peste câte-va zile dovada că sunt reale. V'am dat numele proprii de la mai multe comune unde se află eforiile, și în ziua când această dovadă nu se va face, și această lumină nu se va putea aduce asupra cestiunii eforiilor, negreșit voi dice *mea culpa* și atunci de sigur D-vastră veți avea cuvânt să mi spuneți că am fost victima unor neînțelegeri.

În tot cazul, vă asigur că sunt de bună credință și absolut nu urmăresc nici un scop ostil D-vostre și în general întregului minister, și că mi fac o singură

datorie de român și de membru și președinte al unei societăți înființate de mai marii noștri, societatea Macedo-Română. Și finalmente chiar dacă ați găsi termeni mult mai puțin moderați, mai pișcători de cât aceia cari 'Iați avut în prima vorbire, voiți dice; «*dascălul a ȕis și voiți tăcea, sperând că va veni ziua luminei.*»

Cestiunea personală de a doua-ȕi

D. președinte, Dim. Gr. Ghica : D. Vulturescu are drept să obțină cuvântul în cestiune personală; acest drept i s'a rezervat încă de ieri, și nu i se pôte lua; prin urmare, D. Vulturescu are cuvântul.

D. Gr. Vulturescu : D-lor senatori, n'am luat cuvântul ca să răspund la apostrofa violentă a d-lui Urechia. Violența este o cestiune de temperament, atât mai rău pentru D. Urechia dacă nu scie să se stăpânească. D'altmintagelea, cuvintele adresate mie de D-sa nu mă pot ofensa; D-sa a ȕis că mă cunoște de când scriam la jurnal pe estin. Acesta este o glumă de mai bine de 30 ani. Dar, chiar așa să fie, eu cred că ori-țemuncă, chiar puțin retribuită, este onorabilă. În tot cazul, când am scris și în jurnale am scris din convingere și după credința mea; și credința mea politică nu m'i-am schimbat-o ca alții, n'am trecut ca alții dintr'un partid în altul, după bătea vântului puterei, nu m'am făcut amic al tuturilor guvernelor ca să m'i fac trebile.

Am rămas neconținit, nestrămutat membru al partidului național-liberal. Cuvintele d-lui Urechia, dar, nu mă pot atinge întru nimic.

Dacă am cerut cuvântul este numai ca să fac o rectificare.

Pe când vorbea d. Urechia n'am ȕis: să se închidă școlele din Macedonia.

Impacientat însă, vë mărturisesc, de lunga desvoltare ce d. Urechia a dat inoportunei sale interpelări și fiindu-mi témă ca să nu mai aud tocmai pe d. Urechia că tratéză de berbant pe Apostol Mărgărit, am ȕis d-lui Obedeau, care era lângă mine, că ar fi bine să se închidă discuțiunea.

Iată, d-lor senatori, rectificarea ce am ținut să fac.

D. V. A. Urechia : D-lor, cred că Senatul o să bine-

voiască să'mi mulțămescă ađi, de ore ce erı impregiu-rări politice și de disciplină de partid 'l aű făcut să nu'mi mulțămescă, în urma interpelărei mele pentru școlele macedo-române. Bine știu eű că erı aprobarea d-văstre intimă nu 'mi-a lipsit, de și o aű tăcut ; ađi însă o să'mi mulțamiți, căci v'am dat ocașiune să vė incredințați că d. Vulturescu *vorbesce* și aű ascultat o cuvântare de la inteligentul meu amic, amic care 'l cunosc încă din *timpurile eftine*, când câștiga 5 lei de la cutare jurnal, pe articole cari le copia după alții și le dădea ca originale. (Ilaritate). Sunt unele cutii me-canice, cari aű câte un buton, pe cari când puł de-getul, cutia incepe a cãnta ; eű am pus degetul pe un buton, a! buton aurit fôrte, nu numai de cinci lei,—am pus degetul, mărturisesc, din greșală, și cer ertare de acesta și ean vedeți cum cãntă d. Vulturescu de clar, tinc, tinc, tinc, în cât a înveselit tot Senatul ! (Ilaritate). Deci mulțamiți-mi ! N'am să mă justific contra acusă-rilor cari mi s'aű adus de D. Vulturescu, care dacă ar fi știut dialectul macedonén, ar fi đis : *Vulur-escu* !... (Ilaritate). Planând și erı tocmai pe d'asupra noastră a tutulor ca un vultur a voit a ne impunė tăcerea. Eű, vėdend graba D-sale, ca să sfârșim am fost de altă pă-rere, și mi s'a părut că nu are dreptate.

D. Vulturescu în graba sa erı a đis o vorbă care vėd, dupe explicațiile D-sale de ađi, că am interpretat'o fôrte rėu.

Eű vė spuneam că aű să se închidă școlele române din Macedonia ; D-lui mă intrerupe đicend : *să se în-chidă*. Acum D. Vulturescu đice că a cerut să se în-chidă discuțiunea, și eű, ne auđind bine, am cređut, că a đis să se închidă școlele.

Va conveni D. Vulturescu ca eű, la o intrerupere așă de violentă, cu care mi se răspundea dupe douė cea-suri de încercare a mea, ca să luminez Senatul, nu pu-team de cât să fiű neplăcut surprins când auziam pe unul din colegi care, fiind mai dinainte sigur că nu cu mine va fi majoritatea, să mai cėră și fără nici o trebuință să se închidă școlele !

Atunci đisei D-lui Vulturescu : aci nu e vorba de 5 lei cari 'l am lua dupe un articol de gazetă... e vorba de învățământul neamului românesc ! Evident nu am voit să aduc o jignire d-lui Vulturescu. D-lui este un coleg iubit, căci este un om glumeț și vesel. Apoi D-sa însuși

a povestit adesea povestea noastră cu cei 5 franci !... Totă lumea o scie, și nu cred să nu 'l fi ascultat cineva cu haz mare, povestind'o, dór că numai am greșit, ȕicând că erau 5 lei, când era numai un icosar din vremea veche.

În privința afirmării D-sale că D-lui a rămas tot-d'a-una statornic în partid, eũ afirm că odiniórã, când eũ eram angloiat, director general la ministerul cultelor și instrucțiunei publice, sub un ministru neliberal, (eram funcționarul al D-lui M. Kogălnicanu), și nu mē hotărîșem încã să intru în politicã, D. Vulturescu și mai mulți liberali nu se dedeau în lături de a 'mî fi prieteni..., și la unii din D-lor le am prins bine, le am făcut la nevoie... și câte un paltonaș... Nu e vorba de D. Vulturescu, care pe atunci câștiga cu articole de jurnal : D-sa îmi aduce însă o acuzare copiată fără pricepere dupe a șefului nostru, care vē amintea erî că la un moment dat, eũ am eșit din partid. Era acēstã acuzare ne drēptã permisã lui Joe... Dar D. Vulturescu sã scie că nu numai eũ am fost care am eșit din partidul liberal, ci douî-spre-dece, cu D. C. A. Rosetti în frunte. De atunci mult timp am stat la o parte, liber și independent, și ca atare m'am și ales senator în trecut, dar acēsta nu însemnēzã că m'am vindut altui partid. Unde a vēȕut D. Vulturescu că eũ, de la vre un partid opus liberalilor, m'am folosit personal cu ceva gheliruri ? N'am fost folosit de nici o diurnã, orî lēfã, nici la vre o bancã, nici la vre un credit fonciar rural, urban, de nicãeri. Prin urmare, dacã cineva are metoda de a sta bine și când nu este la putere partidul, prietenul sēũ, nu eũ sunt acela.

Am trãit și trãesc și aȕi cu lēfa de dascãl, și tot ce a putut face fostul guvern pentru mine este sã mē lase profesor dupē ce împlinisem cei 30 de ani de profesorat. Este acēsta o favóre care mi s'a făcut, orî în interesul catedrei ?

Cei cari aprețuesc munca mea ca profesor sunt de altã părere de cât a D-lui Vulturescu. A ! Dar 'mî aũ făcut guvernãȕii din trecut, și o altã favóre : aũ permis *Senatului* sēũ sã mē alēgã *vice-președinte*. *Sē vede* că nu erau convinși că trebuie sã fim prea din cale afarã compleșenți către vecinii Unguri, și fiind-cã se întēplase sã fiũ președinte al Ligei, la un moment dat m'am trezit, fără voia guvernului de atunci, ales vice-

președinte al Senatului de către senatorii cari 'mi erau colegi în ligă. Onoare lor!

Unde vede D. Vulturescu în acest act românesc o trădare a mea.

Aă, chiar D-văstre nu ați fost gata, neascultând de cât de inima D-văstre, românească să mă alegeți *vice-președinte* al D-văstre, în contra poruncilor... dintre cūlise?... Cu 3—4 voturi nu am fost ales și le aveam și pe acelea, dar ca să nu displac șefului, eu singur vă rugaiu să nu mă votați la balotagiū... Chiar am eșit din Senat, ca să nu mă pun în opozițiune cu dorința șefului nostru.

Dacă faceți, D-le Vulturescu, alusiune la o singură mărire, de vice-președinte ce am căpătat de la un fost Senat, acesta am explicat'o. Faceți alusiune la vre-un alt ghelir? Să 'mi'l arătați! Póte aludeți la subvenția de 4.000 lei ce fostul guvern (și după el și actualul) a înscris în budget pentru tipărirea *Istoriei Românilor*? Apoi eu de acesta nu mă folosesc, căci în fie-care an la 2 volume am pagubă de 4.000 lei.

Nici nu știu de voiū mai putea să continuū tipărirea chiar și cu acel ajutor, de óre-ce fie-care an mă costă până la 9.000, 10.000 de lei; și eu de abia am cei 4.000 și plus 2.000 lei din abonamente, deci, trebuie să dau pe fie-care an câte 4.000—5.000 lei din pungă. Prin urmare nu un ghelir mi se dă, ci o recunoscere a importanței operei, a căreia tipărire este departe de a'mi asigura mie resplătirea muncii mele.

Numai ca să pot plăti tipografului, decopiarea de documente, clișeurī etc. trebuind să muncesc și să dau din ceea ce aiurea câștig, acesta nu va să dīcă un *ghelir*.

E însă această subvenție o *remunerațiune* care să mă compromită în fața partidului național-liberal, în care și eu și cei ca mine am fost cređut că eram bine reintrați? D-văstre aveți să hotăriți acesta, nu D. Vulturescu; în ziua când veți crede că D-sa este cel care are dreptate, voiū fi cel d'ântēiū care voiū părăsi nu numai partidul, dar și scaunul meu de senator, dar și viața politică.

Voci: Nu, nu!.

D. V. A. Urechia: Dacă nu, apoi veți conveni că nu se căde ca eu, la vârsta la care am ajuns, și dupe o

muncă de 40 de ani, să am a primi acuzări de felul celor cari mi se aduc de către ténérul meu coleg D. Vulturescu, care, ne urmând de a fi, dupe dialectul macedonean, un ager *vultur*, acum nu mai planează cu talentul său d'asupra noastră a tuturilor, ci caută a ne impune voința sa prin aceea că mișue cu folos personal între culisele guvernamentale...
